

BYDLENÍ JAKO SOCIÁLNÍ TÉMA AKTUÁLNÍ VÝVOJ

Martina Mandová, Natálie Pazderová, Marie Kunstová

Potřeba podpory sociálních aspektů dostupnosti bydlení se promítá do aktuálně rozšiřované Strategie sociálního začleňování 2021–30. Jednou z jejích nejvýznamnějších částí je přístup k bydlení, jehož opatření jsou součástí Akčního plánu Strategie. Také Strategie pro rovnost žen a mužů 2021–25, Strategie integrace Romů 2021–25 a Strategický rámec příprav na stárnutí společnosti 2021–25 otvírají potřebu dostupnosti bydlení, a to konkrétně pro rodiny, oběti násilí, Romy. V návaznosti na nové programové období 2021–27 se pod ESF+ řízené MPSV připravují nové výzvy, mimo jiné výzva na podporu bydlení. V rámci aktuálních aktivit MPSV jsou důležité např. úpravy v oblasti nepojistných sociálních dávek, jednání týkající se energetické chudoby a definice cílové skupiny, jednání o právní úpravě nástroje směřujícího k prevenci ztráty bydlení osob či pokračující výsledky projektu MPSV „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“.

Ministerstvo práce a sociálních věcí řeší právo na bydlení, které je jedním ze základních sociálních práv, a s ním spjatou dostupnost bydlení, již více než 10 let.

Potřeba podpory sociálních aspektů dostupnosti bydlení se promítá do aktuálně rozšiřované **Strategie sociálního začleňování 2021–30** (dále „SSZ“), jejíž schválení podléhá Evropské unii (dále „EU“), protože naplňuje tzv. základní podmínku pro čerpání finančních prostředků z fondů EU v programovém období 2021–2027. Jednou z jejích nejvýznamnějších částí, která byla ještě posílena v rámci rozšiřování SSZ o prvky z ukončené Koncepce prevence a řešení bezdomovectví platné jen do roku 2020, je **přístup k bydlení**.

Prakticky se jeho cíl, kterým je **„Zvyšovat dostupnost bydlení pro osoby ohrožené vyloučením z bydlení nebo po jeho ztrátě“** promítá do **Akčního plánu Strategie sociálního začleňování** schváleného vládou v květnu tohoto roku. K cíli se váží jednotlivá opatření, jejichž plnění monitoruje Komise pro sociální začleňování a výsledky jsou zveřejňovány každoročně. Kromě **systémových indikátorů**, jejichž plnění sdílí Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále „MPSV“) s Ministerstvem pro místní rozvoj (dále „MMR“) jako gestorem (např. příprava a předložení zákona o dostupném bydlení, definice a zakotvení základních terminologií v oblasti bydlení či zajištění analytické a metodické podpory obcí, měst a dalších aktérů při a) přípravě, realizaci a hodnocení koncepcí bytové politiky, b) koordinaci bytové politiky s dalšími aktivitami v oblasti sociálního začleňování a c) přípravě, realizaci a hodnocení dalších aktivit v sociálním bydlení) **jde o indikátory vázané na sociální stránku bydlení, to znamená na cílovou skupinu a její podporu při hledání bydlení, zabydlování, prevenci ztráty bydlení nebo při poskytnutí dávek ze sociálního zabezpečení přispívajících k udržení bydlení**. Jde např. o zavádění nových nástrojů bytové politiky s důrazem na prevenci ztráty bydlení, vytvoření metodik zavádění přístupů Housing First a Housing Led, vyhodnocení a aktualizaci Metodiky sociální práce v sociálním bydlení, aktualizaci metodických dokumentů zaměřených na spolu-

práci aktérů v sociálním/dostupném bydlení či hodnocení efektivity dávek MOP aj.

Když ještě chvíli zůstaneme u aktuálních dokumentů, pro oblast sociálního začleňování jsou kromě SSZ zvláště důležité úzce související základní tematické podmínky pro čerpání finančních prostředků z fondů EU v programovém období 2021–2027, vázané na vnitrostátní Strategii pro rovnost žen a mužů a vnitrostátní Strategii integrace Romů.

Oba dokumenty zmiňují bydlení, **Strategie rovnosti mužů a žen 2021–30**, schválená v březnu tohoto roku, v rámci svého specifického cíle **„Snížení počtu rodin bez domova“** zavádí opatření týkající se schválení zákona o bydlení a systémové finanční a institucionální podpory zavádění programů sociálního bydlení, specificky přístupu Housing First, a dále v rámci specifického cíle **„Zvýšení dostupnosti specializovaných služeb pro všechny oběti genderově podmíněného a domácího násilí a jejich dětí“** potřebu dostupnosti bezpečného bydlení pro tuto cílovou skupinu.

Strategie integrace Romů 2021–30, schválená v květnu tohoto roku, pracuje v rámci strategického cíle **„Zajistit rovný přístup Romům ke kvalitnímu bydlení“** se čtyřmi specifickými cíli, kterými jsou **„Snížit diskriminaci a segregaci v přístupu k bydlení“**, **„Zvýšit kvalitu a dostupnost bydlení sociálně vyloučených obyvatel, včetně Romů“**, **„Cílené sledování/monitoring situace na trhu s byty“** a **„Podpora nástrojů zabydlování“**. V návaznosti na ně zavádí řadu indikátorů, v nichž se tematicky prolíná s indikátory SSZ, např. **monitoring diskriminace Romů na trhu s bydlením, monitoring dávek poskytnutých Romům, tvorbu systému podpory a prevence ztráty bydlení, zavádění regulačních a stimulačních nástrojů či zajištění dostupného bydlení pro zvláště zranitelné skupiny Romů**.

Také další zranitelná cílová skupina bydlení tematizuje ve svém **Strategickém rámci přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025**, schváleném v září tohoto roku, v tzv. Desateru, jako jeden z cílů **„Dostupnější a bezbariérové bydlení pro seniory“** (vč. komunitního).

S novým programovým obdobím souvisí také **alokované finanční zdroje**. **Národní plán reforem ČR 2021** (dále „NPR“) a **Národní plán obnovy** (dále „NPO“) byly v tomto roce schváleny na květnovém zasedání vlády. NPR je každoročně připravován v rámci tzv. evropského semestru, tedy mechanismu koordinace hospodářských politik v EU. NPO je novým dokumentem, na jehož základě bude ČR čerpat z tzv. Nástroje pro oživení a odolnost cca 200 miliard Kč na obnovu po pandemii covid-19.

V rámci NPR je kromě **financování dobíhajících programů programového období 2015–22** v gesci MMR zmíněno pokračování příjmu žádostí v **integrováných plánech rozvoje území (IPRÚ) a komunitně vedeném místním rozvoji (CLLD), které spadají pod Evropský sociální fond** (dále „ESF“) řízený MPSV, a kam lze zařadit i dílčí projekty spojené s bydlením. Další ze zmínek se týká schválení aktualizované Koncepce dostupného bydlení 2020–25 předložené vládě MPSV již v roce 2019.

V rámci NPO půjde především o **financování renovace budov domácností a podporu adaptace budov na klimatickou změnu**, tj. např. výměnu zastaralých a nevyhovujících zdrojů tepla a instalaci fotovoltaických systémů.

V návaznosti na **nové programové období EU 2021–27**, konkrétně v návaznosti na Akční plán SSZ, Koncepci sociálního bydlení 2015–25, Strategii romské integrace 2021–30 a Národní akční plán pro duševní zdraví 2020–30, se pod **ESF+ řízeným MPSV** připravují nové výzvy, mimo jiné **výzva na podporu bydlení** s nezanedbatelnou finanční alokací. Bude vyhlášena ve druhém čtvrtletí 2022. Jejím cílem je zajistit podporu sociálního začleňování osob v bytové nouzi a bytovou nouzi ohrožených spočívající v přímé podpoře cílové skupiny, zejména v podpoře zabydlování do bytů s podporou sociální práce. K podpoře zabydlování bude žadatel volit některé z dalších možných aktivit podpory integrovaného řešení bytové nouze, kterými budou např. kontaktní místa pro bydlení, sociálně realitní agentury, strategické a koordinační aktivity, podpora přechodu

do bydlení při odchodu z institucí či nástroje pro podporu sousedství. Primárním cílem bude získání standardního bydlení a jeho dlouhodobé udržení, dílčím cílem prevence a ukončování bezdomovectví.

Ačkoliv se podle předchozího výčtu zdá, že v současnosti se MPSV více zabývá teoretickými než praktickými výsledky, příprava strategických materiálů a na ně vázaných plánů, cílů, indikátorů plnění a jejich finančního zajištění, je pro nové programové období EU 2021–27 nutná jako podmínka následných konkrétních kroků a změn.

Nicméně je třeba některé z již probíhajících konkrétních aktivit zmínit.

Jednou z dílčích změn je **úprava v oblasti nepojistných sociálních dávek**. K 1. říjnu 2021 vydalo Generální ředitelství Úřadu práce ČR Dodatek č. 1 ke Sdělení vedoucí oddělení hmotné nouze a státní sociální podpory č. 9/2015, podle kterého se má **zvýšit výplata jednorázové dávky mimořádné okamžité pomoci na jistotu (kauci) až do výše trojnásobku měsíčního nájemného v místě obvyklého**. Do této chvíle bylo možné z dávky mimořádné okamžité pomoci hradit kauci maximálně do výše dvojnásobku měsíčního nájemného v místě obvyklého.

V současné době v souvislosti se stoupající cenou bytů, nájmů a v poslední době i energií na straně jedné a na straně druhé s potřebou přechodu na ekologicky šetrnější získávání energií uvedené i v cílech NPO, rezonuje **téma energetické chudoby**. MPSV se zúčastňuje pracovní skupiny iniciované Ministerstvem průmyslu a obchodu v souvislosti s legislativním balíčkem tzv. „Fit for 55“, jehož cílem je přispět k cíli EU – snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 o 55 % (ve srovnání s rokem 1990). V této souvislosti skupina projednává případná kompenzační opatření, která by umožnila přechod na environmentálně přívětivější zdroje energií zejména domácnostem s nižšími příjmy. Jedním z úkolů MPSV by mělo být spolupracovat na **definici cílové skupiny, tedy zranitelné osoby a zranitelného zákazníka**.

Foto: archiv MPSV

Momentka ze zabydlování klientů do bytu v rámci projektu Housing First v Českých Budějovicích

Další z jednání, která probíhají, se týká **právní úpravy nástroje směřujícího k prevenci ztráty bydlení osob, které se dostanou do situace, kdy jim ztráta bydlení hrozí**. Ministerstvo spravedlnosti vyzvalo MPSV k řešení této úpravy v souvislosti se závěry Kolegia expertů k výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a provádění Evropské úmluvy o lidských právech z roku 2020. MPSV zastává stanovisko, že obec se o hrozící ztrátě bydlení dozví příliš pozdě a není již schopna danému člověku poskytnout efektivní pomoc. Dle MPSV by měl soud obec informovat o skutečnosti, že člověku na jejím území hrozí ztráta bydlení, v dřívější fázi soudního řízení, aby sociální pomoc mohla směřovat zejména k udržení člověka v současném bydlení, popřípadě ke včasnému

zajištění jiného bydlení. Panuje již shoda na tom, že by se informace měla týkat všech osob v řízení, i kdo by měl být zahrnut do informovaných osob. Jako problematické se však zatím ukazuje určení, v jaké fázi řízení, resp. u jakého typu řízení, by k informování obce ze strany soudu mělo dojít, a jaké všechny následné kroky by obec měla možnost udělat v situaci, kdy dostupnost bydlení není legislativně ošetřena.

V návaznosti na plnění vizí Koncepce sociálního bydlení ČR 2015–25 MPSV realizuje **projekt Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend**, v jehož rámci poskytuje podporu obcím zavádějícím sociální bydlení bez přístupu i s přístupem Housing First. Data z ještě neuzavřených evaluací ukazují, že **došlo jak k posí-**

lení systémových řešení (na úrovni obcí se vytvořily a jsou aplikovány lokální koncepce bydlení), **tak k pozitivním trendům u samotných cílových skupin, které ve svém důsledku vedou k jejich sociálnímu začleňování, zvýšení kvality života a v neposlední řadě i státním úsporám.** Podle výsledků u zabydlených domácností došlo např. ke snížení pobíraných dávek státní sociální podpory (příspěvek na bydlení) i hmotné nouze (doplatek na bydlení), k nárůstu zaměstnanosti, ke snížení intenzity sociální práce zaměřené na primární existenční problémy (bydlení, dávky), a naopak ke zvýšení v oblasti např. řešení dluhů. Také děti cílových skupin disponují více sociálními kontakty, ať už je to tím, že došlo díky bydlení ke sloučení rodin, nebo tím, že si je zabydlení rodiče berou z institucí k sobě do bytů.

Mgr. Martina Mandová

Mgr. Natálie Pazderová

Mgr. Marie Kunstová

Odbor sociálních služeb a sociální práce

Ministerstvo práce a sociálních věcí

ENGLISH ABSTRACT

Housing as a Social Issue; Current Developments, by Martina Mandová, Natálie Pazderová & Marie Kunstová

The need for support concerning social aspects of accessible housing is reflected in the Strategy of Social Inclusion 2021–2030. Like other national documents such as Strategy for Equality of Men and Women 2021–2025, Strategy of Roma Integration 2021–2025 and Strategic Framework for Aging in Society 2021–2025, it addresses the issue of accessible housing for families, victims of violence, Roma and other groups. A new call for support of housing has been prepared by the Ministry of Labour and Social Affairs for the programme period 2021–2027. The Ministry's current efforts focus on adjustments in spheres such as uninsurable social benefits, energy poverty including definition of the target group, prevention of the loss of housing, and continuous results of the project Social Housing: Methodological and Informational Support in Social Agendas.